

jo gotovo še deset let ne bo. Najbolje je cesto razdeliti, da vsak svoj kamp dobí; pri cestah je pa tudi treba oglednika in voditelja, ki sam razume cestno delo, da je cesta dosti široka in terdna. Naj pa že delajo cesto čez Gerovo ali pa čez Kolpo na Čubar, da bi saj le ena hitro dodelana bila — akoravno ste obedve potrebne — da bi tako Horvaško s Kranjskim in Notranjskem kmali zvezano bilo, kar je velika potreba. Te ceste si želijo Horvatje, pa tudi mi Kranjci zlasti Ložanje, ker bi bila za one in za nas silno koristna; pripeljala bi nas bližej Karlovca, od kodar toliko žita na Kranjsko pride; lahko bi ga potem cenejše kupovali.

V Čubranskem okrogu je šest fará: Prezid, Terstje, Gerovo, Hrib, Čubar in Plešče. Slovita je tudi Božja pot na gori nad Gerovim v čast materi Božji. Tukaj ob shodih vidiš šege in navade naših bratov Horvatov; vidiš dosti pobožnosti, dosti pa tudi smešnosti. Vidil sem, kako je trudna stara babela v čast majki Božji tancala, ko je drug možicelj na meh tudlov; pa tudi godci se nahajajo na tej Božji poti, ki jo po dokončani cerkveni službi režejo, da je kaj, mladina pa vse sploh tanca ali pleše in raja. Ali niso to še ostanki ajdovskih časov, kakor je še marsikaj drugih? Dragotin.

Solnčno merknjenje 18. dan t. m.

„Novice“ so le bolj poverh omenile v 25. listu solnčnega mraka, ki bo 18. dan t. m. Morebiti utegnem častitim bravcom ustreči, ako jim to prikazen nekoliko bolj natanko popišem.

Znano je, da luna v svojem teku okoli zemlje je včasih bližej, včasih pa delj od nje. Najbližej zemlje bo luna 20. dan t. m. ob osmih zvečer, torej bo 18. dan t. m. precej blizo nje; nasproti pa bo solnce tačas skorej najdalje od nje (najdalje je bil prvi dan tega mesca). Zato bo lunina senca, po nekterih krajih, postavimo, na Španjskem in Algierskem, zemljo popolnoma zadela, ali drugač rečeno: solnce bo ljudem po Španjskem in Algierskem popolnoma merknilo. V deželah, ki ležé bolj proti severju, pa se bo vidil svitel rob ali krajec solnca, to je: solnce bo za te kraje merknilo le nekoliko.

Pri nas bodo tri četerti solnca zakrite; le ena četert bo svetla.

Mrak ali temota bo vendar tolika, če bo jasno in bodo okoljsine sicer ugodne, da se bodo vidile nekatere večje zvezde, posebno pa: Venera, Merkur, Jupiter in Saturn, kakor so bile „Novice“ že povedale, in sicer tako-le: Prec pod solncom, pa nekoliko na levo bo Venera ali Večernica, — vstric solnca, pa še enmalo bolj na levo kot Venera bo Jupiter, — za več stopinj (gradov) na levo od solnca bo Merkur, in nad njim pa spet še bolj na levo se bo vidil Saturn.

Pri tej priložnosti bomo morebiti tako srečni, da bomo vidili med drugimi zvezdami tudi Merkurja — zvezdo, katero je vidil le malokdo izmed nas s prostim očesom. Merkur se pa navadno ne vidi s prostim očesom zato, ker je tako blizo solnca, da ga nam prikrivajo solnčni žarki. 18. dan tega mesca se nam bo pa Merkur vidil deleč od solnca, ravno na poti, ustopiti se med solnce in zemljo. Tedaj se bo ta dan lahko ogledaval.

Solnce bo pri nas začelo merkniti nekoliko minut po treh popoldne, konec pa bo ob petih.

Slovenščina in srednje učilišče v Mariboru.

Srečen narod, čegar minuloost razkriva slavno zgodovino, čegar prededi so junaški se borili za svoje ognjišče sovražnike v beg naganjaje! Na njihovih gomilah pozni unuki iskreno verstnikom razkladajo njih blage in hrabre dela, domoljubje vzajemno budé in za delo je unemajo. Akoravno je Kosovo uternilo leščečo zvezdo serbskega carstva,

— akoravno je Bela gora zlomila česko desnico; vendar so take važne zgodbe netilo, ki krepé rodoljubje. Slovencom ozrevšim se v daleko preteklost tesne zemljice se razgrinja gnjusna kervoločnost vzhodnih divjakov, ki so curkoma napajali naše tla z domačo kervjo, sožigaje česar se je iskra lotila, pokončovaje in moré kar se je le gibalo. Mnogo truda se je prizadjalo, sovsema zadušiti naš živelj; zeló umetno se je sicer osnovalo po 10. vélikemu serpanu nas ponemčiti,*^{*)} kar je res nekoliko sadú porodilo; al človek obrača, Bog oberne! Božja vsemodrost ni dovolila, da se mirno in krepko ljudstvo iz pozorišča zbije. Nismo imeli knezov, ne boljarov, ne učenih mož za svojo reč, ne učilnic domačih, pa vendar smo se ohranili do sega dob, čeravno se je število prece skercilo — cerkev in kmet sta ostala naša zvesta branivca. Imenitna gospôda iz naroda izšedša je tujstvo božala, domarje tlačila; učilnice so nam po naših krajih malo pomagale, kvarile pa dosti dosti, ker so bile preveč nemška propaganda. Nikdo tedaj našemu ljudstvu ne oponašaj, da ni omikano, da se je zanemarilo. Smo li sami si tega krivi?

Ne vesljaje dalje po tako kalnem morji se podurnem v mariborsko srednje učilišče hoté na beli dan potegniti, koliko in kako je dosle slovenščini pomagalo.

Že stotina let se je pogreznila, kar je srednje učilišče osnovano v Mariboru. Knez in vladika solnogradski, ko per-vostolnik, je dovolil leta 1757, da se jezuiti naselijo v Maribor priloživši, da med misijonarji (štirji so bili) saj dva slovenski znata. Po takem so se nekdaš še tujci likonosci učili naše besede; — sedaj pa nevedneži našega jezika čertijo vse, kar je naše; takih ljudi jaz ne bi imenoval „likonosci“! Jezuiti so že drugo leto napravili četiri latinske razrede. O. Becker Štefan, piarist in učnik od leta 1784—1791, se je naučil, čeravno terd Švab grüncburški, tako dobro slovenske besede, da je večkrat v slovenski cerkvi pri sv. Petru in v Kamci prazniške govore govoril, občno pohvalo si pridobivši. Marsikter naših slovenskih verstnikov višjih in nižjih slišé take čudeže si svobodno lice zagerné, ako v tem kaj sramožljivosti imamo. — Leta 1791 je o končni svetečnosti Emenčev Jože govoril o prednostih in koristi slovenskega jezika. V novejši dobi se je menda trikrat o taki priložnosti po slovenskem kaka pesem govorila, inachi pa so takošni govori nemški, kar sl. ravnateljstvo določi. — Leta 1794 se je dvajset štipendij iz cerkvene matice določilo takim gimnazijskim učencem, ki bi se ob svojem dobro slovenščine bili naučili, tako, da bi bili prikladni za duhovništvo. Zato je bila vsako leto določena pismena skušnja, katero je od te dobe do l. 1804 Kavčičev Andrej mestni župnik vodil. — Kasneje so se te skušnje opustile, ker so tudi štipendije za množecih se v Gradcu bogoslovcov voljo nekaj posehnole, nekaj inam tekli. Župniki tudi mestni so na noge pomagali naši reči pospešuje njeni napredek; pozneje pa so zlasti poslednji počeli tujstvu ugodno in mehko postiljati; žive priče tega so glavne in samo po imenu narodne učilnice, propovedi pri rani Božji službi za slovensko družino, osebujo pa pripravišče, odkodar bi imeli narodni učniki prihajati. Ah, Kavčiči, kde ste!

Toliko se doslej vé o slovenščini v mariborskem srednjem učilišču; odslej pa molčijo letniki do leta 1849. Res je, da so od one dobe odtod do 48. leta najsvetlejšé zvezde našega slovstva na svetlo prišle; pa zato ne gré hvala učilišču, temoč osobnemu trudu, skerbi in veleumu, ki je razmero uvažil in pomagal iz kaluže se izkopavšim pravi pot nastopiti; učništvo je, kolikor smo pozvedili, nekavno delalo. Taki možje se mi zdijo kakor plinske peči, ki svetilo delijo svetilnikom po ulicah razstavljenim, tote pa je treba gojiti in ravnati.

^{)} Dr. Weiss „Geschichte der Steiermark“ v „Ein treues Bild des Herzogthums Steiermark“ na strani 431 §. 483 „Germanisirung unseres Landes“.

Leta 1849 so avstrijske srednje učilišča se prerodile in nekoliko popravile ter vendar nekda si je materna beseda pri nas usedla, akoravno bojazljivo v modrišnico, indi tudi smelo. Vsedši domači jezik sta učila do drugega polletja 1853 bistrumni in občno omikani Terstenjakov D. v spodnjem, in razborni Matjašičev J. v gornji gimnaziji. Po dva razreda sta bila združena, tedaj osem ur na teden za vse razrede, kolikor jih latinščina sama v edinem razredu pozoblje. Od drugega polletja 1853 se je poduk slovenskega jezika izročil posebnemu učniku. Tega prva skerb je bila poduk primerno urediti, to je, poskerbeti, da je vsak razred za se po dve učne uri konči dobil, kar se je sicer nerado, pa vendar kakor pravična reč dovolilo. Od one dobe, namreč od leta 1853/4 se je tedaj v vsakem razredu po dve uri učilo, pa žalibog! do letošnjega leta vselej po nemški, ker velelo se je, da je učni jezik nemški; letos pa smo v imenu Božjem začeli po vseh razredih domači jezik po slovenski učiti.

Kakor mišic v poletnem večeru je to leta bilo nasprotnikov, ki so ovire spleтали in celó našo reč v učnih urah posmehovali ter psovali; pa kaj je pomagalo se pritožiti in komu; vajete so drugi deržali. Ako je kak dijačec si ime po domače začerkal, je posvarilo z naslednjiki vred dobil; ako se je kazalo, da je kdo v materinščini dobro napredoval, se mu je v drugih predmetih ostro na šcepce bilo. Le nekteri učniki so tudi pravico ljubili, kar se vsakemu izvlasti pa omikanemu človeku spodobi. Še dosti grajavnega bi se dalo povedati, na priliko, ko se lani nismo hteli „Schillerjevanju“ čuditi, ter se ognili oni svetočnosti, se je celó nek gospod na račun poklical za tega voljo; velelo se je namreč, da smo očitno kljubemu delali itd., pa Amerikani nastreljenega medveda slivkati slišé so rekli, da je to po babje in se junaku ne pristije. Hvala svetim nebesom! vihta je preletela, akoravno uime zapustivša, delavčeva desnica in krepivno solnce jo gotovo popravite. — V 6 razredih se je slovenščina učila, v šestem tudi pregled slovenskega slovstva; v sedmem ilirski, v osmem staroslovenski s slovstveno zgodovino vred, da se po takem le nekoliko nadela pot učencom, ki se potle namenijo dalje likati.

(Dalje sledi.)

Primorska kresnica.

Kaj se sveti tam na homu,
Tam na homu hruševemu?
Tam se sveti solnce zlato,
Ki zahaja v Božjo gnado.
To ni nikdar solnce zlato;
Solnce zlato nikdar nima
V svojih žarkih siv'ga dima.

Kaj se sveti tam na homu,
Tam na homu hruševemu?
Tam se sveti oglarija,
Zlati plamen jo ovija.
To ni nikdar oglarija;
Oglarija nikdar nima
U plamenu siv'ga dima.

Kaj se sveti tam na homu,
Tam na homu hruševemu?
Luč se sveti vile mlade,
Čuvajoče si zaklade.
Oj! ta luč ni vile mlade;
Vila mlada nikdar nima
V svoji luči siv'ga dima.

Kaj se sveti tam na homu,
Tam na homu hruševemu?
Faše tamkej fantje žgejo,
Deklice pa kres pojejo.
Faše tamkej fantje žgejo,
In sirovih fašev ima
Ogenj čuda siv'ga dima.

Hajda! dragi vi pajdaši!

Obložimo vsi se s faši,

Ko so celo dolgo zimo

Se sušili, in verzimo

Jih na ogenj, da brez dima

Plamen proti nebu kima;

Zraven hočemo z dekleti

Pa še kresnico zapeti:

„Šure mure, šure mure,

Živi dragi naš Anžure!“ *)

Uhu.

*) Anžure — Janez.

Ogled po svetu.

John Bul.

Po Irving-u spisal Lovro Primčkov.

(Dalje.)

Kakor se John Bul derži svojega starega poslopja in ne predeluje rad stanovanlišča, ki ga je od svojega očeta prejel, tako tudi daje hrano in stanovanlišče svojim starim slugam (poslom), čeravno niso za nobeno rabo več. Zato je njegov grad starih ljudi, katerih noče odpoditi, tako poln, da je podoben veliki siromašnici, in da pri svoji velikosti ni ne trohice prevelik. Ni ga v celi hiši kotiča, ako je le količkaj še za rabo, da bi ne tičal kdo v njem. Cele trume starih pandurjev in kuhinskih poslov se vlačijo okoli zidovja, plazijo po tratah na vertu, spavajo pod košatimi drevesi in se solnčijo na klopéh pred vratmi. Vse pristave in druge poslopja so obsedene od takih starcov in njihovih družin; zakaj oni so sila rodovitni in po svoji smerti gotovo zapusté gospodarju kopo lačnih ust, ktere mora preskerbljevati.

Tudi v njegovih štalah je ograjen velik prostor, v katerem njegovi stari konji, ki jih je nekda jahal, prosto skačejo in se mirno pasejo v jeseni svojega življenja — lep izgled hvaležnega spomina, ktereга nasledovati marsikterim njegovim sosedom bi ne bilo v sramoto! Res mu je posebno veselje, te stare jahače pokazati onim, ki ga obiščejo, razlagati njih dobre lastnosti, hvaliti njih poprejšne zasluge in z nekako nečimernostjo govoriti od nevarnih, junaških klatovitežev in pogumnih podvzetij, pri katerih so ga nosili.

John Bul vseskozi prečudno kaže svoje spoštovanje do starih rodovinskih običajev in šeg. Po njegovi posesti se potepajo in vlačijo trume ciganov; al on noče, da bi jih spodili, ker tamo bivajo že od starodavnih časov, in so pod vsako rodovino uganjali svojo tatvino po divjačini.

Le malokrat dá suho vejo odsekati od dreves okoli grajšine stoječih, češ, da bi se ne odplašili gavrani, ki imajo že več stoletij na njih svoje gnjezda. V golobnjak so se vgnjezdile sove; al podedovane sove so; zato se ne smejo dražiti in vznemirovati. Male lastovice so s svojimi gnjezdile skoro vse dimnike v gradu, zidovni hudourniki vse friže in korniže; vrane ferfrajo in krakajo okoli stolpov in sedé na vsaki veternici, in v vsakem kotu se lahko ob belem dnevu vidijo stare sivoglave podgane švigati iz luknje v luknjo. Da ob kratkem rečem: John Bul ima tolikošno spoštovanje do vsega, kar je že dolgo v njegovi hiši, da noče še poslušati ne, kadar se mu govori od razvad, ki bi jih bilo treba odpraviti — zato ker so dobre, stare, rodovinske razvade.

Vse te njegove navade, razvade in vlastitosti so, se vé da, veliko bile krive, da se je izpraznila možnja John Bulu, in ker se sile ponaša z natančnostjo v dнарstvenih zadevah in ne bi rad vére ali kredita zgubil v soščini, večkrat zabrede v stisko in ne vé, kako da bi spolnil svoje dolžnosti. Nesloga in razpertije, ktere so neprestano med rodovino, so čuda pripomogle, da je njegovo stanje še neugodniše. Njegovi otroci so bili odgojeni za različne poklice in stanove, in torej vsaki po svoje misli, in ker jim je vedno dopuščeno svobodno povedati svoje mnenje, ne pozabijo nikdar se glasno poslužiti te pravice še pri sedanjem stanju njegovih zadev. Nekteri se potezajo za čast rodovine in terdijo, da se mora obderžati staro gospodarstvo v vsi svoji obširnosti, naj veljá kolikor mu drago. Drugi pametniši in pazljiviši prosijo starega gospoda pomanjšati svoje stroške in premeniti gospodarstvo. Včasí je res že bilo viditi in dozdevalo se je, da če John Bul udati se temu mnenju; al njih dober svét se ni mogel izpeljati zavolj nespodobnega in porednega obnašanja enega njegovih sinov. Ta človek vroče kervi in slabega obnašanja, zanemarja svoje dela in zahaja v pivnice, kjer se v političkih družbah za govornika

izpeljati obljubil. Kaj in kako sta vse najdla, je v spisu popisano, iz katerega po debelem to le posnamem:

Delo sta najdla prav dobro izpeljano, glasovi vseh spreminov so po svojih posebnostih srečno zadeti, in kar mojstrijo najbolj naznanuje, da vsi glasovi enega spremena so si po svoji posebnosti skoz in skoz enaki, to je, principal daje v vseh 56 pišalih principalni glas, gamba gambinega itd., kar se ravno lahko ne zadene. Flavta poje, kakor da bi koga naustno piskati slišal, ravno tako se „vox humana“ v svojem giuljivem žalovanji dobro zadeta razodeva. Oglas vseh pišal je hiter, čist in gladek brez vsega zastajanja, zmiraj v enaki moči, jemlji vsaki glas posebej ali na vse perste, igraj hitro ali počasi. Glasovi enega spremena se v drugega soglasno zalivajo, vsi se med seboj tako složno sprejemajo, da nekak veličasten mir brez vsega vriša in ropota v celih orglah dije.

Toliko od glasanja orgel.

Potem pravita presojevalca, da sta najdla čedno izdelano in umetno izpeljano orgeljsko omaro, v ktere obliči 80 velikih in malih iz čisto lekaniga angleškega cinja čedno vverstenih pišal stoji in cerkvi lepo snago dela. Orglarska miza stoji pred omaro proti altarju in je spet zasterta z nekakim majhnim orgeljskim obrazom, po katerem je posebej 16 čisto olikanih cinjastih pišal razstavljenih. Meh, ki orglam sapo daje, je en sam, pa ta velik, štirivoglat, in se na vse kraje enako kviško vzdiguje. Ta meh druga dva s sapo napolnujeta, katerih pa po stari navadi ne tlačiti ne vleči ni treba, le nekak obešen zibnik (Pendel) se sèm ter tje goni in mehove vzdiguje. Takega mehú na Kranjskem še nikjer ni, in goniti ga tako, kakor se tukaj goni, je težko kje še viditi. Tudi pri sapnih zaporih ali ventilih sta najdla, da po večjih žuknih (Kanzellenspünde) so nastavljeni taki zapori, ki se na vse strani enako odpirajo, in ne na pol, kakor je pri navadnih mogoče. Pri teh novih zaporih še enkrat toliko sape v pišali pride, kakor pri starih, kar je pri velikih orglah za prav velik dobiček šteti. Kolikor se vé in bere, od takih zaporov ni še nikjer nič znanega in se sme reči, da jih je gospod Dev pervikrat tukaj poskušal.

Vse delo je čisto in skerbno storjeno, vsaka najmanjša reč je po svoji potrebi do kraja dognana; vse vretenca v medenih pušicah tekó; povsod je viditi, da si mojster ni le prizadeval kaj dobrega narediti, temuč da tudi v resnici vse dobro ume in zato se omenjeni spis s temi besedami sklepa:

„Veseli naji, da smeva očitno spoznati, da nama je gosp. Dev s tem svojim pervim delom verlega, prav izurjenega in prevdarnega domorodnega orgelmajstra v sebi pokazal, katerega vsakemu cerkvenemu predstojništvu živo priporočujeva, ki svoji cerkvi veljavne in dobro rabne orgle priželiho.“

Toliko sta moža od orgel povedala, ktera vesta, kaj pravita, in toliko le tudi jez povem, in si ne upam, sam od sebe nič pristavljati, ker mi tudi vera ne gré. Kdor bi rad pa še več vedil, je treba, da delo sam pregleda in presliši. Ne zamerim, če kdo vsakemu hvaljenju ne verjame, ker v nobeni reči se tako nepremišljeno ne hvali, kakor ravno v cerkvenih izdelkih, od katerih se najmanj potrebnega zapopadka ima. Če kdo kje kake orgle, kako malarijo ali kaj podobarskega v cerkev postavi, berž in berž se v rog zatrobi, in se „mojster“ na silo povzdiguje in hvali.

Posebno orgelskih mojstrov je zdaj že v vsakem kotu, in vendar malo kje se kake pridne orgle vidijo. Kak mojster-skaza, če zna kako pišal narediti, se že šteje za „orgelpavra“ in se ponuja orgle delati, dasiravno še sto drugih reči ne vé, kar umetnost za dobre orgle narediti terja.

Cerkvene predstojništva mi naj ne zamerijo, če povém, da jih je tudi več, ki malo zapopadka od spodobnih, dobrih in terdnih orgel imajo, na besedo takih večidel širokoustnikov se zanesejo, več sto in tавžent goldinarjev štejejo,

in za malo časa se praskajo, ker so prisiljeni po dotičnih mojstrih delo popravljati in nove dnarje šteti, ali pa naravno delo stati pustiti. In kdo je tega kriv? Lahkomišljenost tistih hvalivcov, ki take ljudi očitno po časnikih nosijo, ali jim celó pisane pohvale na pot dajejo, da druge ž njimi motijo in sleparijo. S takimi pismi so tudi mene taki možje motili, ki so jih od tega in unega cerkvenega predstojništva z debelo hvalo prejeli, in so mi tudi dosti cerkvenih krajcarjev za popraviljanje orgel pobrali, tako, da se mi dolžnost zdí, vse, katerim je mar, na varnost opomniti, ki jo je treba pri takih ljudeh imeti. Taki mojstriskaze vse oblažijo, in se povsod vrivajo, — učeni in zanesljivi mojstri pa zadej ostajejo, ker jih je sram se ljudem siliti. Tako nesrečo ima ravno g. Dev; osemnajst let se je orglarije na Dunaji učil, je po Estrajhskem, po Moravskem in po Ogerskem kakor podmojster veliko orgel postavil in zdaj je že kakih osem let v svoji domovini na Kranjskem, in kmalo bi rekel, da nikdor še za-nj ne vé. Ne rečem, da tudi sam ni tega kriv, ker se pa spet premalo ponuditi zná. Kdor bo ž njim govoril, in nabrušen jezik pričakuje, bo kmalo mislil, da ta človek ne more dosti vediti, ker svojih učenost vsakemu razkladati ne zná. Zato se ni bati, da bo sebe in druge za norca imel, in se z znajdbami hvalil, ki so že po sto in dvesto let stare, kakor postavim z „vox humana“, ki že zdavnej v vseh večjih nemških orglah stoji. Le kos v umetnosti je tisti, ki že znajdenim rečem pravi glas dati more, in prav za prav: Kdo vpraša le po novih znajdbah? Vpraša se le po dobrih, stanovitnih orglah. Kdor pa misli take orgle imeti, je treba, da se izurjenih, pa tudi vestnih mož derži, in to hvalo moram po svoji vesti Devu dati, da se je takega pri meni skazal, in se zanesem, da ga ne bom zapeljal, kdor mu svoje zupanje skaže.

Zdaj pa še nekaj, kar sem se pri izdelovanji naših orgel izučil. Če hočeš dobro delo imeti, da bo hvale vredno, in da bo sto in več let dočakalo, ne derži se za sto ali dvesto gold. več, zakaj cinj je bolj drag kot svinec ali les, in terd in suh les spet bolj drag kot kaka slaba mečava; dobro čisto delo več časa jemlje kot kakošno poverhno posiljenje. Jez sem hotel tudi dober kup vse in pa dobro imeti, pa ni šlo, in sem moral primikati in primikati, da me glava boli, ker sem z očmi vidil, da ne gré drugač.

Drugič ne terjaj svojoglavno, da češ orgle od toliko in toliko spremenov imeti; umen mojster bo to nekako po cerkvi sam najbolj razsodil, in tudi ne misli, da orgle od več spremenov morajo bolj drage biti, kot z manj, zakaj spremen od spremena se v ceni toliko razločuje, da ti enega za kakošnih 20 — 30 gold. naredí, drugega pa za 100 in tudi 200 gold. dati ne more. Odtod pride, da kod pravijo: Naše orgle imajo 15 ali 18 spremenov, pa nimajo takega glasú in moči kakor une z dvanajsterimi spremeni. Zakaj? Tukaj so same žvergulje nastavljene, tam pa možaki gromijo. Zato zná unih dvanajst več veljati, kot teh osemnajst.

Slovenščina in srednje učilišče v Mariboru.

(Dalje in konec.)

Konec prosenca t. l. nam je bil poslan ministerski razpis po namestništvu, kateri hoče, da se podlage naznajo, na katerih bi se poduk v nemškem in slovenskem jeziku v tukajšnih gimnazijah tako mogel urediti, da bi se terdno od stopnje do stopnje omejeno ž njim ravnalo in zaželjeni nasledek zagotovil. O tem razpisu je podpisanik razun dveh naših gosp. učnikov, ki sta za našo reč govorila, in nekega nemškega, ki nam je nasprotno zakrožil (kar je ravnateljstvo o tem napisalo, vemo) v nemški besedi svoje misli po priliki tako-le razkril:

Ko je nova učna osnova in gimnazijska preuredba v avstrijskem cesarstvu se uresničila, je tudi po pravici bil

materni jezik učencov ko učni predmet vveden, vendar v raznih državnih pokrajinah zelo različno; postavimo, na Horvaškem in Ogerskem je bila materinščina zapovedani nauk za vse dijake, ki se na onih gimnazijah uče, brez vse izjeme; v slovenskih krajih pa so morali se slovenski učiti samo čisto slovenski učenci; oba jezika iz doma govorečim se je že rado spregledovalo in so se že večkrat prištevili Neslovencom. Da se je tako ravnalo, pričajo dovolj letniki našega učilišča. Slovenski uče sta se izperva po dva razreda združevala v enega; koliko uspeha je taka naprava obetala, ni treba besed gubiti. Kako še je žalibog! o tem na nekterih drugih gimnazijah, dobro znamo.

Leta 1853^{3/4} se je vendar dovolilo, čeravno nerado in ko je dotični učenik dolgo sem in tam pisaril, po nasvetu ali bolje rečeno na njegovo prošnjo poprašavši prve učništvo in s tem, da bi razun 16 učnih ur še 3 ure kak drug predmet učil, v vsakem razredu posebej dve učne uri za slovenščino in sicer samo za terde Slovence. Tù še je treba pristaviti, da redovnega učenika iz slovenščine niso namenili enako drugim zapovedanim predmetom postavljati; ker, ako je kdo neugoden red iz slovenskega jezika dobil, se je pravilno obotavljalo, da ne bi neprijetni nasledki nastopili. Pri godnjavki (maturki) se je v Mariboru vselej kakor iz drugih zapovedanih predmetov izpraševalo, vendar se je vselej naročito od učilišnega svetovavca velelo: tak red (klas) nima nikake moči na občni red učencov; bil je tedaj nepotreben privezek. Tudi je slovenščina spoznana bila pri slovenskih učencih ko drugi deželni, ne pa kot njih materni jezik. *) Ravno tako porejuje učence po napredovanju se ni spodobno gledalo na red (klas) iz slovenščine, ampak mislil se je pri Neslovencah red primeren redu drugih predmetov, in potem se mu je mesto podelilo, akoravno je slovenski učenec na teden dve uri dalje moral v učilnici prebiti, več nalog izdelavati, več se učiti in ko prihodnji državni uradnik ima v našem mnogojezičnem cesarstvu več sposobnosti kakor učenec enega jezika. Ali ni to skor tako kakor naj slovenski učenec za svoje trude kaznen prejme?

Poslednjič je še treba omeniti, da se nanj ni vredno zdelo v imeniških in spričevalnih obrazcih predelka „slovenski jezik“ natisniti, ne da bi se to bilo na ukaznem mestu zgodilo; tedaj se je letos pripetilo v treh imenikih bodi si po naključju ali navzlic, da so se poprej vsi prosti nauki zapisali, in zapovedani se je moral k beraški mizi posaditi.

Visoko popečiteljstvo (ministerstvo) za poduk je po namestništvu v Gradcu 21. prosenca 1860 učno osnovo za nemški jezik na gimnazijah z učenci českega jezika in učno osnovo za česki ko materni jezik c. k. gimnazijskemu ravnateljstvu v Maribor poslalo, da bi se podlage načertale, na katerih bi se poduk v nemškem in slovenskem jeziku na tukajšnjih gimnazijah tako urediti mogel, da bi se terdno od stopnje do stopnje omejeno ž njim ravnalo in zaželeni nasledek zagotovil.

Da se temu zadovoli, je najpopred sovsema potrebno, da se poduk v slovenščini ko zapovedani učni predmet na vse učence razprostre, kakor se resnično godi v drugih nemških kronovinah. To v vsakem oziru pravedno terjatev podpira razpis, o katerem se govori, velika korist za prihodnjo zvanje v naši raznojezični državi in pravednost, da vsi dijaki na eni gimnaziji se vseh zapovedanih predmetov učijo, in se po takem ona ostudna zaostatev v učilnici za nekatere učence odverne.

Poduk v slovenskem in nemškem jeziku naj se konči v spodnji gimnaziji takim učenikom izroči, ki popolnoma in temeljito slovnico znajo v dotičnih jezikih, in nikar drugim, ki jo morebiti samo nekoliko razumejo ali kako drugo

slovansko narečje govorijo, ker tù gré za omikovanje in podučevanje, ne pa zato, da bi se na terzišču za pšenico pogajalo ali v gostivnici bokal vina od natakarce „pogerval“. Skladbene primerjave med klasičnima jezikoma in slovenskim jezikom bodo poprek obilno sadú donašale. Čas naj se tako razdeli, da poduk v spodnji gimnaziji enako ur v slovenskem in nemškem jeziku dobi, da se po takem v obeh jezikih enako more napredovati.

Učna osnova I. in II. se sprejmeta ko dobro premišljena in na porabno skušnjo se naslanjajoča; samo treba bi bilo učno osnovo II. za gornjo gimnazijo z učno osnovo za poduk slovenskega jezika po prenarjenem načertu namestiti in slovnisko imenstvo tudi v slovenščini priložiti, ker poln koš latinizem se ne priklada našemu jeziku.

Da se pa podučni namen doseže, ni zadosti, da se učenci samo s slovnico in berili pečajo, temoč sovsema potrebno je tudi, da se nekteri predmeti tudi v slovenskem jeziku učijo, ker taka vaja daje moč, jakost in gotovost v izrazu, pripravi jasno mišljenje in urnost v govoru. Taki predmeti naj bi bili: verstvo, zgodovina, naravopisje; verh tega je treba pogostoma med klasičnima jezikoma in med slovenskim jezikom primerjati.

Mi Slovenci ko narod, kteremu je tudi milost Božja dovolila, da na tej zemlji živi in ga je Previdnost avstrijski državi pridružila, menda smemo po ukazu od 8. avgusta 1859 imenovani poboljšek pričakovati, da s tem ne samo razumniki, temoč tudi priprosto ljudstvo na omiki pridobiva, v nji napreduje, se oblaži, izverstne značaje porodi, kteri bodo potem mogli cerkvi in državi ko pošteni, pravični, stanoviti in odkriti možje koristiti. Kaj se misli, vekoma zvestemu in prestolu udanemu Slovincu manj pravičnosti pripustiti? Mi spoštujemo vsaki narod in smo pravični proti vsakemu, zato pa tudi terjamo ravno to od njega; tedaj zavernemo očitno in naročito vsak upor kakega Neslovenca zastran vvedenja slovenskega narečja ko učnega jezika v nekterih predmetih. Vsak gleda na svoje hiševanje. Nikdo ne bleđi, da le za posamnih ljudi voljo se narodno razvitje in omika celega naroda zaduši! Bog je pravičen, in človek ko Božja podoba bi se derznil pravičnosti protiviti in ustavljati? Mi radi spoznamo in odobrujemo sovsema nemški jezik ko vezilo in porazumelo narodov v avstrijski državi živečih, pa samo tako in nikakor ko njih omikovalo. Res poskusilo se je z nemščino avstrijske narode osrečiti, pa nenaravnost tega nesrečnega početja je pokazala, da ne derži; vzbudila je merzost, nezadovoljnost kakor vsaka krivična poskušnja. Gospod vseh gospodov je apostolom, preden je k raznim narodom jih odposlal, dar jezikov podelil, in tako nadarjeni so šli blagovesti oznanjevat. Hočejo nas li osrečiti z omikavnimi apostoli drugega omikanejšega naroda, je treba tudi za to skrbeti, da se odpošljejo vedé jezik onega ljudstva, kamor nameravajo omiko nesti. Že davno bi bilo treba vediti, da vednost od vzhoda prinesena se Gerkom nikar ni inaci kakor v gerškem in gerška veda Rimljanom ravno tudi v latinskem jeziku delila.

Tù še se ima priložiti, kar je „Wiener Zeitg.“ 3. dec. str. 1108 „zu dem August-Erlass“ povedala rekši: „Die kaiserliche Regierung hat dadurch, dass sie an Gymnasien in Gegenden, deren Bevölkerung überwiegend einer anderen als der deutschen Sprache angehört, von der im kaiserlichen Handschreiben vom 9. dec. 1854 ausgesprochenen allgemeinen Regel, der zufolge die Unterrichtssprache in den höheren Klassen der Gymnasien überall vorherrschend die deutsche sein soll, Umgang nahm, gerade bewiesen, wie sehr sie, weit entfernt der Ausbildung irgend einer nationalen Sprache im Kaiserstaat und dem angemessenen Gebrauch derselben beim Unterricht entgegenzuwirken, die nationale Entwicklung auch in Bezug auf die Sprache fördern und Schritt für Schritt jeder Sprache jene Rechte einräumen wolle,

*) Od ravno tiste gosposke se mi je pred nekimi leti naročito reklo, da ne maternega jezika. Bogme istina! Pis.

welche sie vermöge ihrer Ausbildung und Verbreitung zu beanspruchen berechtigt ist“. In poprej: „Indem aber die Regierung die Wahl der Unterrichtssprache in den Gymnasien überall den Umständen und den Nationalverhältnissen angemessen zu treffen verordnete, hat sie wohl am gründlichsten den Vorwurf behoben, als ob man die deutsche aller Welt aufdrängen, als ob man germanisiren wolle“. „Jedem das Seine! ist der Grundsatz der alten römischen Jurisprudenz, sowie der christlichen Religion; er ist auch der Grundsatz Oesterreichs, wie seine ganze Geschichte zeigt, der ein Staat mit so alten tiefgewurzelten Traditionen, denen es seine Grösse verdankt, nicht untreu werden kann“. (Ansprüche d. Prot. in Oesterr. stran 43). „So lange noch die Völker Ursache haben werden, für ihre Nationalität fürchten zu müssen, so lange wird in Oesterreich weder Zufriedenheit noch Frieden herrschen“.

Toliko se mi je treba zdelo povedati preljubeznjivemu narodu, čegar sem, da moje delo zgodovina nekda pravično lahko razsodi.

Raičev Božidar.

Vesela novica.

Vesela novica
Že lazi okrog,
Da letos bo vinca
Obilo dal Bog.

O! spolni prerokbo
In prošnjo ljudi,
Odverni plesnobo,
Naj terta rodi!

In daj, da beržanka
Ozdravi se spet,
Preljubljena mamka
Že hira več let.

V Teržiču zdihuje
Marskeri po nje,
Težko pričakuje
Veselega dne.

Da kaplico drago
Bi kdo pricefral,
Za ceno bi vsako
Jo lahko prodal.

Kaj bolj se prileže
Na delo težko,
Kaj dušo priveže
Ko vince sladkó!

Najpervi je Noe
Kdaj terto sadil,
On zemlje rodove
Moč vina učil.

Zatorej očaka
Častimo mi vsi,
Ker kaplica sladka
Nam tol'ko diši!

Ljubezen ne zgini
Nikoli od nas!
Vsak glažek poprimi
In reci na glas:

Bog živi nas, bratje,
Kar koli nas je,
Da enkrat ko svatje
Tam snidemo se!

V. Kurnik.

Dopisi.

Iz Zagreba 14. julija. K. Ž. — Druge leta se ob tem času drugega čulo ni nenavadnega po naših ulicah, kakor k večjemu enoglasno vpitje reparjev: „kupite repnoga semena, dok je repnoga vremena“; — „semena za groš, a repe puni koš“ itd. Letos nas sicer to vpitje tudi nadleguje zlasti sedaj o Marjetnem sejmu; al zraven tega je še dosti drugega govorjenja o najvažnih zadevah. In zares, človek še dobro k sapi priti ne more, tako se hipoma versté dogodki. 10. t. m. prišel je naši „mladi“ ban incognito v Zagreb; 11. bilo je slovesno predstavljanje vikših vojniških in civilnih oblast. Pri ti priliki je rekel ban, da mu je od Nj. Veličanstva polna oblast dana razodeti horvaško-slavonskemu narodu, da se bo narodnim težnjam toliko zadovoljilo, kolikor se bo le z državno jednoto zediniti dalo, — da se tedaj narodni jezik ima v uradnije vpeljati, in sicer kakor hitro bo to mogoče brez zadrževanja javnih opravil. Opominjal je uradnike, naj z narodom prijazno postopajo, da se povrati staro poverenje, ktero je celó pešati jelo. Onim uradnikom pa, kateri so iz drugih avstrijskih kronovin sem prestavljeni (in teh ni malo), je rekel, naj se berž berž književnega horvaškega jezika naučijo, da ga bodo v besedi in pisavi rabiti mogli. Beseda „disponibilitas“ je smert za uradnika. Kaj mislite, kako sedaj segajo uradniki po slovnica, kako prebirajo slovnice, sèm ter

tjè izprašavajo, kako se to ali uno veli po horvaški! Dosti uradnikov je tukaj že po več let, ki se poprej še zmenili niso za narodni jezik; pri vsaki priliki jim je bil „gemeine sprache“; ti si sedaj glave ubijajo rekoč: „kako lahko bi se že bil horvaškega jezika naučil!“ Enaka, in sicer še v večji razmeri je pri Vas na Slovenskem. Mislim, da bi vladi to v največjo korist bilo, da se temu enkrat za vsigdar konec napravi in od vsakega uradnika resno in strogo terja, da zna narodni jezik popolnoma. Besede „popolnoma“ mi menda ni treba razlagati. — Banove besede so se hitro po celem mestu razgnale, in vse je željno večera pričakovalo. Bila je naime sjajna baklada napovedana. Baklonoscov bilo je preko dvesto. Po vsakem komadu, ki ga je vojaška banda svirala, se je zagnalo iz jezero in jezero gerl nadušeni „Živio!“ Poglavitni klici so bili: „živio naš svitli ban!“ „živila narodnost“, „živila Hervatska“ in marsikaj drugega. Po bakladi je narod še do terde polnoči po ulicah junaške davorije popeval. Drugi dan, to je, 12. so se mu tukajšnji magnati poklonili. Kaj se je pri ti priliki govorilo, Vam še ne vem povedati. — H koncu še to omenim, da se je za Jelačićev spominek do sedaj že preko 7000 gold. nabralo; al govori se, da jih bo bojda 25.000 treba. — Dobili smo pretekli teden madjarsko pevsko društvo sem, ki z velikim uspehom poje opere v madjarskem jeziku.

Na Reki 13. julija. — Mnogo glav, polnih, še več pa praznih, si je prizadevalo, zadnji čas novo zbujeni narodni duh zopet zadušiti. Hvala Bogu, da zastonj! Zdaj pa se prikazujejo druge, čudne reči. Ljudje, ki so čertili in preganjali narodnost, dokler je mogoče bilo, so začeli zdaj naenkrat po domače govoriti, domorodcom se prištevati in grajati sovražnike narodnosti. Naj bi si ta trud prihranili! Doživeli smo zadnje leta toliko skušnj, da nas ni lahko preslepariti. Se vé, da vse take nove „domorodce“ vsak pošten človek z zaničevanjem odbija. Gledé tistih naših „Kranjcov“, ki so ravnali s Horvati tako nesramno in nepošteno, da noben tujec ne tako, pa mi je povedati zdaj odkritoserčno, čeravno oistro besedo. Znano je, kako smo se ljubili Horvatje in Slovenci popred. Pozdravljali smo se eden drugega kakor bratje, in Horvatje od konca celó nič niso nevoljni bili, da je prišlo toliko Slovincov med nje v službo. Nadjali so se, da se bomo še tem bolje med sabo poprijaznili, ko se bolje soznanimo in spečamo. Toda to je bilo takrat, — zdaj pa se ne dá tajiti, da horvaški narod take „Kranjce“ hudo, hudo sovraži in bati se je, da bi to sovražstvo tudi med horvaškim in slovenskim narodom žalostne razpertije ne napravilo. Tega nas sam Bog varuj! Da pa povem resnico, ni dvombe, da so krivi temu nekteri naši ljudje, ne pa Horvatje. Kako bi jih nek mogel horvaški narod tudi ljubiti! Zasmehovali so lepe, stare narodne navade; kjer koli so le mogli, so zatirali narodno življenje, narodni jezik, narodne šole, vse narodne naprave; vpricho izobraženih Horvatov so otresali ti ostudneži strupeni jezik na horvaški narod; nobena reč jim ni častitljiva, nobena reč sveta bila, če je imela narodni značaj; vse so hotli s svojo gnjusno peto potaptati. Mislite pa si nesramnost teh „Kranjcov!“ Po eni plati so ustili se, da so najzvestejši služabniki cesarjevi, po drugi pa so, čujte! prederznili se, vsako cesarsko postavo ovreči ali ignorirati, ktera se ni prilegla njihovi neumnosti in njihovi hudobii. Kjer so le mogli, so pregnali narodni jezik iz uradnij in iz šol, preganjaje in natolcovaje domorodce, ki so se potegovali ne le za narodno pravico, temuč ob enem za cesarsko postavo. Vidi se iz tega, kaki krasni Avstrijanci so ti možaki! Naša dolžnost je, tem rojakom svojo misel po vseh ustih povedati. Mi tedaj protestiramo zoper njihovo nenarodno in brezpostavno počenjanje; tudi nam so gnjus, ker nečemo biti deležniki njihovih krivic in njihove pseudo-konservativne razujzdanosti; kakor in kar mislijo in govoré o njih Horvatje, mislimo in govorimo tudi mi. Horvatje in Slovenci imamo v vseh rečéh ene potrebe, in ravno